

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Mithat ÜNLÜ

mithatunlu3306@hotmail.com

Özet

İlk insandan günümüze kadar birçok formatta karşımıza çıkan din her devirde tartışılan bir konu olmuştur. Bugün Fransa, Türkiye, ABD, Rusya gibi birçok ülkede laiklik adı verilen bir anayasal çizgi ile din ve devlet işleri tamamen kendi mecralarında bir seyir izlerken, İran, S.Arabistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkelerde din eksenli bir siyasal rejim tercih edilmiştir. Bu iki örneğin dışında bir de Marksist bir ideolojiyle siyasal yönetimlerini sürdüren Çin, Küba, Venezuela gibi ülkelerde din ve ilgili tüm faaliyetler görünür olan kültürel kısımları dışında tamamen yasaklanmışlardır. Bu ülkeler arasında ekonomi ve nüfus bağlamında en büyük olan Çin'in dine ve din özgürlüğüne bakışı diğer sair ülkelere göre daha çok göz önünde olduğundan en çok tartışılanıdır. Çin'de din özgürlüğü konusu uluslararası medyada ve akademik yayınlarda son zamanlarda sıkça rastlanan bir konudur. Söz konusu yayınlarda Çin Komünist otoritelerinin tepkisinden çekinildiği için konu genellikle yüzeysel olarak işlenmektedir. Özellikle din özgürlüğü konusunun hassas bir mesele olması da çalışmalarını yüzeysel olmaya iten başka bir nedendir. Çünkü Çin'de yaşayan akademisyen ve entelektüeller uygulanan sansürden korktukları için konuya genellikle uzak durmayı tercih etmektedirler. Çin dışında yaşayan akademisyenler ise Çin'e giriş haklarını kaybetmemek için yine aynı şekilde temkinli olmaya özen göstermektedirler. Hal böyle olunca da Çin'de din özgürlüğü adına objektif çalışmalar gün yüzüne çıkamamaktadır. Bu çalışmada bağımsız din özgürlüğü izleme kuruluşlarının (George Town Üniversitesi Berkley Center gibi) yıllık raporları ve literatürdeki bağımsız çalışmalar ışığında Çin'de din özgürlüğü konusu ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Din, Din Özgürlüğü, Laiklik, Komünist Parti.

Religious Freedom in the People Republic of China

Abstract

Religion which we come across with many versions of it since the first human-beings has been a debate topic in every era. Today, while many countries like Turkey, US, Russia etc. follows a path in which religion and state operates separately, countries like Iran, Saudi Arabia, Malaysia and Indonesia a more religious regime is preferred. Apart from these two examples, in the countries such as Cuba, China, and Venezuela which are ruled with a Marxist ideology, all religious practises are forbidden except the ones of culture. Among these countries, China which is vast in both economic and population terms is the most debated one because its approach to religion and religion freedom stands out more than others. Religion freedom can be seen frequently at the international media and academic publications in China. In those broadcasts or publication, because of the effect of the Communist authorities, this topic is handled superficially. Especially another reason which pushes religion freedom aside is that it is a fragile issue. It's because, academicians and intellectuals living in China are afraid of the censor ship, they prefer to be away from the issue. Also academicians living outside of China to not to lose their right to enter the country are trying to be careful about it. As the situation is like that, the objective studies about religion freedom cannot be revealed. In this study, the yearly reports of independent religious freedom monitoring organizations (such as Berkley Center, George Town University etc.) and in the light of independent studies conducted; freedom of religion in China will be dealt with.

Keywords: China, Religion, Religious Freedom, Secularism, Communist Party.

GİRİŞ

1.DİN

Genel kabule göre din, ilk insanla özdeşleşmektedir (Çiftçi, 2015: 193). *Mukaddes ve ruhani* nitelikleri öne çıkan din olgusunun, ansiklopedik kaynaklarda kapsamlı bir tanımlamasını görmek zordur. Örneğin Barns&Noble Encyclopedia'da genel anlamda din kavramını kuşatabilecek tek bir tanımın yetersizliğinin altını çizmektedir. Aynı konuya değinen Usman da genel anlamda din kavramını ifade edebilecek bir ortak kelimenin olmayışından bahsetmektedir (Usman, 2007: 157). Bu yüzden burada

bir din tanımı ortaya koymak yerine dinin, jeopolitik kavramı ile etkileşimini yorumlamak daha makul olacaktır.

Din kelimesinin etimolojik kökenini araştıran Binat da; dinin Yunancada korku ile karışık saygı anlamına tekabül ettiğini belirtmektedir (Binat, 1977: 5-7). Öte yandan Yahudilikte din kavramı (Adam, 1998; Adam, 2000) için kullanılan “dath” kelimesi ise kanun ve hüküm gibi anlamlara gelmektedir. Batı dillerinde ise din (religion-religio) sözcüğü köken itibarıyla Latince 'religio'dan gelmekte, 'religio' da, Lucretius ve Cicero'nu verdikleri bilgilere göre 'religare' veya 'religere' kökünden gelmektedir. Religare anlamında insanların din yoluyla Tanrı'ya ve birbirlerine bağlanmaları, 'religere' anlamında ise bir işi, tekrar tekrar ve dikkatlice ve dolayısıyla sürekli yapılan ibadet ve ayinler anlatılmak istenmektedir. Wilfred Cantwell Smith, Batı dillerinde religio'nun bugünkü anlamıyla din olarak kullanılması için bir takım süreçlerden geçildiğini ve bugün itibarıyla Batı ve Doğu dillerinde din ve çoğul halinde dinler olarak anlamlandırıldığını ifade etmektedir (Okumuş, 2003: 53-54).

Literatürde din kavramının “bağlanma” anlamına gelen “religere” kökünden geldiği ve yine aynı kökten “tekrar okumak, tekrar düşünmek” anlamlarını da taşıdığı ifade edilmektedir (D.Allen, 2005). Benzer bir yaklaşımla Lactantius da dini, insanla tanrıyı birleştiren anlamında “religare” köküne bağlamaktadır (Chevalier, 2000: 19). Din kelimesinin etimolojik kökenini araştıran Binat da; dinin Yunancada korku ile karışık saygı anlamına tekabül ettiğini belirtmektedir (Binat, 1977:5-7). Arapça'da zıt anlamlar taşıyabilen kelimelerden biri olan dinin tanımlanmasında; cezâ/mükâfat, âdet/durum, itaat/isyân, hesap, zül, inkıyad, hüküm/kaza, galebe, kahr, isti'lâ, mülk, ferman, tevhi'd, ibâdet, millet, şeriat, vera', takva, hizmet, ihsan, ikrah gibi kavramlar öne çıkarken; müfessir Hamdi Yazır'ın, “siyâset” anlamını da zikretmesi dikkat çekmektedir (Dini Kavramlar Sözlüğü, 2013).

Tümer ise; Çinlilerin, “din” için “chung chiao” (cong ciav) kelimesini kullandıklarını, Japonların ise Budizm'in ülkelerine ulaşmadan önce sahip oldukları dini yapıyı ifade için başlattıkları “Şinto” (Tanrıların Yolu anlamına Çince “Şen-toa”den) deyimini hala devam ettirmekte olduklarını ifade etmektedir (Tümer, 1987). Tümer ayrıca “tao” kelimesinin, Çu Hanedanından beri “yol”, “usul” anlamında kullanılmakta olduğunu, sadece Konfüçyüs öncesi devrede bu kelimenin kullanım alanının “her şeyin ondan geldiğine inanılan ilk ve tek varlık”dan “hareket tarzı”na kadar kırk dört misali olduğunu belirtmektedir.

Özet olarak din; literatürde itaat, hesap, sorumluluk ve hüküm anlamlarına gelmektedir. Terim olarak din, akıl sahibi insanları kendi özgür iradeleriyle iyiye ve doğruya yönelten ve onların mutluluğunu amaçlayan kurallar bütünüdür. Bu kuralların başında ise inanç esasları, ibadetler ve ahlak ilkeleri gelmektedir (Ekşi ve diğerleri, 2012: 10).

2.ÇİN HALK CUMHURİYETİ

2.1.Çin Halk Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihçesi

Çin; Mısır, Babil ve Hindistan medeniyetleri gibi dünyada mevcut olan medeniyetler arasında tarihi 4000 yıllık bir mazide saklı olan ve en eski köklere sahip medeniyetlerden birisidir (Formation of Chinese Civilization). Bundan dolayıdır ki Çin denilince sadece dünyanın en kalabalık medeniyeti değil; aynı zamanda en köklü medeniyetlerinden birisi de kastedilmektedir.

Çin, medeniyetin ilk geliştiği ülkelerden biridir. Kayıt altına alınmış hemen hemen 5000 yıllık bir tarihi vardır. Bugünkü Çin toprakları üzerinde bir milyon yıldan daha önce ilkel insanlar yaşamaktaydı. Yaklaşık olarak 400 bin ile 500 bin yıl öncesinde bugünkü Pekin'in güneybatı bölgesinde yaşamış olan ilkel Pekin adamı vücudu dik şekilde yürüyebiliyor, küçük aletler yapıp kullanabiliyor ve ateş yakabiliyordu. 6-7 bin yıl öncesinde Yellow River vadisinde yaşayan insanlar geçimlerini tarımla yapmakta, evcil hayvanlar beslemekteydiler. Üç bin yıl öncesinden daha erken vakitlerde bronz eritip demirden malzemeler üretebilmekteydiler. Milattan önce yirmi birinci yüzyılda kölelik kurumu Çin'de kurulmuştu. Sonraki 1700 yıl içinde tarım ve hayvan yetiştiriciliği önemli ölçüde gelişmişti ve ipekböceği yetiştiriciliği, ipek işlenmesi ve dokuması yaygın şekilde kullanılmaktaydı. Bronz eritme ve

dökümcülüğü nispeten ileri bir seviyeye gelmişti ve demirin çıkarılıp işlenmesi ise ileri seviyelerde seyretmekteydi.

En bilineni Konfüçyüs olmak üzere birçok düşünür ve filozof yetiştiği Çin kültürü de paralel olarak gelişme göstermiştir. Milattan önce 1221 yılında Qin Tiranlığının ilk imparatoru olan Qin Shi Huang, merkezi ve çok uluslu feodal bir devlet kurmuştu. Bu adı geçen feodal sistem 1840 yılındaki Afyon savaşına kadar sürmüştü. Bu iki bin yıl boyunca Çin ekonomisi ve kültürü gelişme göstermiş, zengin bir bilim, teknoloji, edebiyat ve sanat mirası bırakmıştır. Eski Çin'in dört büyük mirası olan kâğıt, matbaa, pusula ve barut dünya medeniyetine çok büyük katkılardan sayılmaktadır. Çin medeniyetinin zirve noktası Tang Tiranlığı (618-907) dönemine rastlamış, bütün dünyaya yayılan bir ticaret ağını oluşturmuşlardır. Bu yüzden başka ülkelerdeki Çinliler kendilerini Tang Ren veya da Tang'ın adamları olarak nitelemişlerdir. 1840 yılında afyon ticaretiyle ilgili kaygıları olan İngiltere, Çin'e karşı Afyon Savaşını başlatmıştı. Savaştan sonra büyük güçler anlaşarak Çin'i kendi nüfuz alanlarına bölmüşlerdi. Böylece Çin, yarı sömürge haline dönüşmüş oldu. 1911 yılında, Sun Yat-sen önderliğindeki Demokratik Burjuva Devrimi, feodal monarşiyi ortadan kaldırıp Çin cumhuriyetini kurmuş, böylece Çin'in modern tarihi de başlamıştır. 1949 yılında Çin Komünist Partisi, Kumingtang Partisini Tayvan'a sürerek Çin Halk Cumhuriyetini kurmuştur. 1978 yılında Çin, açık kapı politikasını benimseyerek 5000 yıllık tecrit haline de son vermiştir.

2.2.Çin Halk Cumhuriyeti'nin Coğrafi Yapısı

Çin'den bahsettiğimiz zaman, önce, bu addan ne anladığımızı izah etmek lâzımdır. Tarih boyunca Çin'in büyüklüğü çok değişmiştir; bu devlet bazen bütün Türkistan ve Moğolistan'ı ihtiva etmiş, bazen de Sarı ırmak bölgesinde ufak bir devlet olmuştur. Bugünkü Çin'in çevresini kuzeybatıda Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan Cumhuriyetleri, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya Federasyonu ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, güneyde Vietnam, Laos ve Myanmar, güneybatıda Hindistan, Bütan ve Nepal, batıda Pakistan ve Afganistan toprakları kuşatır. Ülkenin doğusu Büyük Okyanus'un kenar denizlerinden olan Sarı Deniz, Doğu Çin denizi ve Güney Çin denizi ile sınırlıdır. Genişliği doğu-batı doğrultusunda 5000, kuzey-güney doğrultusunda ise 5500 kilometreyi bulur. 9.571.300 kilometrekarelik yüzölçümü ile yeryüzünün alan bakımından Bağımsız Devletler Topluluğu ve Kanada'dan sonra üçüncü büyük ülkesidir (Yücel, 2012: 3). Ayrıca nüfus olarak bakıldığında ise 1.384.694.199'lük nüfusu ile dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin bu nüfusu ile dünya nüfusunun da % 19,30'unu oluşturmaktadır (China Population, 2015).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuzeyini Gobi Çölü'nün güney kısmı kaplamaktadır. Doğusunda yüksekliği batıya göre fazla olmayan tepeler bulunan Çin'deki bu tepeler ülkenin kuzeydoğusundan, güneybatısına doğru uzanarak dağlık bölgeyle birleşirler. Kınan, Çangpai ve Çangvansai dağlarıyla çevrili olan kuzey doğu bölgesi Mancurya olarak isimlendirilir. Doğu Çin'in kuzey kısmı Hai Ho, Hvang Ho ve Kuai Ho nehirlerinin havzalarından meydana gelen düzlüklerden, güney kısmı ise Kuzey Burma ve Çin Hindi yarımadası sınırında yükselen yaylalardan meydana gelir. Bu iki bölge arasında ülkenin en bereketli ovalarının bulunduğu ve nüfusun en kalabalık olduğu kesimdir. Toplam sınır uzunluğu 42.500 km olan Çin'in bu sınır uzunluklarının 22.500 kilometresi Büyük Okyanus iledir. Kıyıları Liatoung ve Şantung yarımalarında genellikle yüksek, diğer kesimlerinde alçak ve alüvyonlu ovalar halindedir.

Çin topraklarının üçte biri dağlık, dörtte biri yayla, beşte biri vadi, onda biri tepeler, yüzde on ikisi ise ovalıktır. Akarsuları doğu ve batıda farklı özelliklere sahiptir. Çöl ve yüksek yaylaların bulunduğu batı kesimindeki akarsular, daha çok yeraltı veya çorak havzalar halindedir. Doğu bölgelerindeki akarsular ise genellikle Pasifik Okyanusuna dökülür. Çin'deki zayıf akarsuların suladığı topraklar yüzölçümünün beşte ikisini teşkil eder. En önemli akarsular, Doğu Çin bölgelerinde bulunur. Kuzey doğudaki Mancurya bölgesinde Sungari-Lia Ho ve doğu bölgesinde Sarı Nehir (Huanghi), orta kısımda Mavi Nehir (Yang-tse kiang) ve güneyde İnci Irmağı (Şi-kiang) en önemli nehirlerdir. Doğu bölgesindeki ırmaklar yön değiştirebilme özelliğine sahiptirler. Eriyen kar sularıyla beslenmeler, buharlaşma, kat ettikleri yoldaki çöl şartları bu nehirlerin debileri ve yönlerinin değişmesine etki eden en büyük

faktörlerdendir. Mavi Nehir (Yang-tse kiang) 5552 km uzunluğuna sahip olup, dünyanın dördüncü uzun nehridir.

Batı Çin'de seyrek rastlanan akarsular göl havzalarında veya kıraç topraklarda yeraltı suları halinde sona erer. Ülkenin iki büyük ırmağı olan Huang-Ho (4845 km) ve Yang-tse kiang, Tibet'te doğar. Kuzeyde Moğolistan kısmında Huang-Ho Nehri ülkenin en önemli nehridir. Batıdaki tarım havzasında birkaç küçük göl vardır. Moğolistan'daki tuz gölleri, doğu bölgelerdeki Tung-Ting, Pu-yang ve Tai gölleri en önemli gölleridir. Ayrıca pek çok küçük göle (daha ziyade doğuda) sahip olmasına rağmen, başka önemli gölü yoktur (Çin Halk Cumhuriyeti, 2015).

2.3.Çin Halk Cumhuriyeti'nin İklimi

Çin büyük değişkenlik gösteren bir kıtasal muson iklimine sahiptir. Avrasya Kitasının dünyanın en büyük okyanusu olan Pasifik Okyanusu kıyısındaki güneydoğu bölümünde yer alan Çin'in muson iklimi oldukça belirgindir. Kışın kuzey rüzgârları, yazın da güney rüzgârları hâkimdir. Dört mevsim oldukça belirgindir. Yağışlar sıcak mevsime rastlamaktadır. Soğuk dalgaları, kasırga, "erik yağmurları" (aralıklı çiseleyen yağmurlar) ve tayfunlar sık sık görülen iklim koşullarıdır. Kıtasal iklim kendisini büyük sıcaklık değişiklikleri ile gösterir. Bu durum özellikle, yaz ve kışın ortalarında belirgindir.

Çin'in karmaşık ve değişken iklimi, bölgeden bölgeye hava sıcaklıkları ve yağışlarda büyük farklılıklara yol açmaktadır. Hava sıcaklıkları açısından ülke, güneyden kuzeye ekvatorial, tropikal, astropikal, sıcak, ılıman ve soğuk sıcaklık bölgelerine; yağışlar açısından ise güneydoğudan kuzeybatıya doğru nemli (kara bölümünün % 32'si), yarı nemli (% 15), yarı kurak (% 22) ve kurak bölgeler (% 31) olarak sınıflandırılabilir.

Ülkenin büyük bölümü ılıman bölümde kalırken bazı güney kesimleri tropikal ve astropikal bölgelere girmekte ve en kuzey kesimi ise hava sıcaklıklarının büyük değişiklik gösterdiği Kutup Bölgesine yaklaşmaktadır. Çin'in kuzeydoğusundaki Heilongjiang Eyaletinde yazlar kısa, kışlar ise soğuk ve uzun geçmektedir. Doğu kıyısı sıcak ve nemlidir ve önemli mevsimsel değişiklikler yaşanmaktadır. Çin'in kuzeybatısının iç kesimlerinde, aşırı sıcak ve soğuk aynı gün içinde yaşanabilir. "Şafakta kürk kaplı ceket, öğlen ince gömlek" deyişi, bu bölgedeki bir günü doğru bir şekilde yansıtmaktadır. Çin'in güneybatısındaki Qinghai-Tibet Platosu, yüksek rakımı nedeniyle Çin'in en soğuk bölgelerinden biridir ve yıl boyunca oldukça düşük hava sıcaklıkları hüküm sürmektedir. Çin'deki değişiklik iklimler, tarım, ormancılık, hayvancılık ve balıkçılık için mükemmel şartlar oluşturmaktadır (Çin Coğrafyası, 2015).

1989 yılındaki Tiananmen Meydanı olayları, 1991 yılı Sovyetler Birliği'nin sona ermesi ve dünya ekonomik konjonktüründe güçlenen "serbest piyasa anlayışı" Çin'i kendi bünyesinde bazı reformlar yapmaya zorlamıştır. Bu çerçevede 1992 yılında Çin Komünist Partisi'nin 14. Ulusal Kongresi'nde ülkede "Sosyalist Piyasa Ekonomisi" tesis edilmiştir. Ayrıca 1997 yılında Hong Kong'un ve 1999 yılında Makao'nun ÇHC'ye dâhil olması ve bu ülke bünyesinde "Özel İdari Bölge" statüsü kazanması Çin'in bölgedeki önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Gelinen nokta itibariyle bugün Çin; Dünya ekonomik sistemine entegre olmak için ciddi bir çaba göstermektedir. GATT/WTO Dünya Ticaret Örgütü'nün 1947'deki kurucusu ve fikir babalarından biri olan Çin, 1950'de ayrıldığı sisteme 11 Kasım 2001 tarihinde geri dönmüştür (Çakıroğlu, 2008: 2).

3.ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE DİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili yapılan akademik çalışmaların ekseriyeti Çin Ekonomisi üzerinedir. Çin'in son zamanlardaki ekonomik başarıları bu çalışmaları haklı gösterse de Çin'le ilgili din özgürlüğü konusunun neden çalışılmadığının cevabı aslında bu değildir. Giriş kısmında da belirtildiği gibi Çin'de yaşayan akademisyen ve entelektüeller uygulanan sansürden korktukları için din ve din özgürlüğü konusuna genellikle uzak durmayı tercih etmektedirler. Çin dışında yaşayan akademisyenler ise Çin'e giriş haklarını kaybetmemek için yine aynı şekilde temkinli olmaya özen göstermektedirler. Hal böyle olunca da Çin'de din özgürlüğü adına objektif çalışmalar gün yüzüne çıkamamaktadır. Oysaki Balmer ve diğerlerinin de ifade ettikleri gibi din özgürlüğü hiç tartışmasız anayasal demokrasilerde

özgürlüklerin başında gelen ve diğer sair özgürlüklere de payandalık yapan bir özgürlüktür (Balmer ve diğerleri, 2012).

Barker, Richardson, Grim ve Finke gibi bazı akademisyenler din özgürlüğü teorileri geliştirmeye ve bunu da milletlerarası olarak incelemeye çalışmışlardır (Barker, 2003: 285-307). Oysaki Çin'deki din özgürlüğü meselesi hiçbir kalıba sığmayan nev-i şahsına münhasır bir durumdur. Bundan dolayıdır ki Yang'ın da belirttiği gibi Çin'de din özgürlüğünü anlayabilmek için; konunun şu üç merhalede incelenmesi gerekmektedir (Yang, 2013: 6-17). Kavram olarak din özgürlüğünden ne anlaşıldığı, devletin yaptığı hukuki düzenlemeler ve son olarak da sivil toplumun din özgürlüğü adına beklentileri. Yang bu konuyu şu şekilde örneklendirmektedir: Batı'da din özgürlüğü konusu önce sivil toplumun bir talebi olarak ortaya çıkar ve daha sonra kültürel ve siyasi elitler tarafından kabul edilir (Yang, 2013: 6-17). Elitlerin bu konuyu kabul etmesinden sonra da din özgürlüğü güvence altına alınmak için kanunların çıkarılması yoluyla yasalasır. Modernleşme sürecinin dış baskılardan ve iç zorlamalardan dolayı başladığı toplumlarda ise din özgürlüğü ile ilgili kanunlar ya başka bir ülkeden ithal edilerek veya uluslararası örgütlerin zorlaması ile kabul edilerek adapte edilmeye çalışılır. İşte Çin'in durumu da tıpkı bu şekildedir. Yine Yang'ın belirttiği gibi Çin'in kuruluşunun temelini oluşturan anayasada açıkça "din özgürlüğü" konusu yer almaktadır. Fakat bu anayasal zorunluluğu olan din özgürlüğü konusunun pratikte hiçbir yaşam hakkı görünmemektedir. Bunun yegâne sebebi ise Çin'deki siyasi ve kültürel elitlerin bu konuyu tam olarak hazmedememesi ve din özgürlüğünü savunan sivil toplumun ise henüz gelişimini tamamlayamamış olmasıdır.

Çin'deki günlük hayatı bilemeyen bir kişi Çin'de din özgürlüğü adına hiçbir sıkıntının olmadığı hissiyatına hemen kapılabilir. Çünkü Çin Komünist Partisi'nin tüzüğünde ve uygulama rehberlerinde din özgürlüğü konusu o kadar güzel bir şekilde ifade edilmiştir ki dışarıdan bakan bir kişinin bu ülkede din özgürlüğünün olmadığını iddia etmesi neredeyse imkânsızdır. Evans bunu şöyle bir örnekle müşahhaslaştırmaktadır (Evans, 2002: 749-774). Örneğin 1982 tarihli Çin Komünist Partisi'nin 19 numaralı belgesinde "*Ülkemizin Sosyalist Döneminde Din Konusuna Temel Bakışımız ve Politikamız*" başlıklı paragrafında şu ifadeler yer almaktadır:

Din özgürlüğü derken neyi kastediyoruz? Burada her yurttaşımızın istediği dine inanmaya hakkı olduğunu ve aynı zamanda da hiçbir dine inanmama hakkının olduğunu kastediyoruz. Ayrıca her yurttaşımız bu dine veya şu öteki dine inanma hakkına sahiptir. Ayrıca herhangi bir dinin de istediği mezhebine inanma hakkına da sahiptir. Bunlara ek olarak inanan bir bireyin inanan bir birey olma hakkı ve tam tersi olarak da inanan bir bireyin inanan bir birey olma hakkı vardır.

Buradan ülkeye hükmeden Çin Komünist Partisi (ÇKP) üyelerinin hepsinin ateist olduğu fikrinin de çıkmaması gerekmektedir. Çünkü Yang'ın 2007 yılında yapmış olduğu "*Çin'de Dinî Hayat Araştırması*"nda ÇKP üyelerinin %84'ünün ve Çin halkının da %85'inin bir dini inancı olduğu ve belli dini ritüelleri yerine getirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Yang, 2010: 26-27). Buradan da net ve şaşırtıcı bir şekilde anlaşıldığı üzere ÇKP üyelerinin hepsinin ateist olduğu ve bundan dolayı Çin'de din özgürlüğünün sıkıntı olduğu tezi gerçeği yansıtmamaktadır. Burada nirengi noktası; parti-devlet olan ÇKP'nin ateist politikalarını ülkedeki bütün vatandaşları bir arada tutmak için kullanıyor olmasıdır. Burada Yang'ın da belirttiği gibi Çin'de militan ateizm, aydınlanmacı ateizm ve ılımlı ateizm gibi üç çeşit ateizm olduğunu da belirtmekte fayda vardır (Yang, 2011). Ayrıca üyelerinin %84'ü inançlı olan bir partinin ateist olması mümkün olmadığına göre burada halkı kontrol altında tutmak için bu tür bir ateist bakış açısının mecburiyeti söz konusudur. Çünkü Çin'in Marksist Resmi İdeolojisine göre din kalabalıkları uyutan bir afyondur (Religion is the Opium of the People, 2015).

Burada başka önemli bir nokta ise anayasada ve ÇKP'nin tüzüğünde din özgürlüğü olmasına rağmen bu özgürlüğün uygulayıcılarının militan ateist olan kızıl tugaylar olması ise konunun içinden çıkmaz bir hal almasındaki başka bir etkidir. Çünkü Çin'de aydınlanmacı ateizm üniversite öğrencileri ve entelektüeller arasında yaygın olarak kabul görünürken militan ateizm ise devlet bürokrasisi tarafından tercih edilmektedir. Bundan dolayıdır ki kâğıt üzerinde ne yazdığından ziyade icracıların ne anladığı meselesi ehemmiyet arz eden bir konudur.

Çin’de din özgürlüğünün farklı algılanmasının altında yatan başka bir neden de Deng’in ekonomik reformları ile gelen din özgürlüğünün Çinli liderlerin bu konunun Çin’e karşı kullanılabilmesine inanmaları ve sonuç olarak da 1990da bu özgürlüklerin geri çekilmesidir. Özellikle dinin yaygınlaşması ve dinle ilgili konularda sert tedbirlerin alınmasına yol açan Tiananmen Meydanı olayları da bu bakış açısına adeta destek veren unsurlar olmuşlardır (Leung, 2005: 895-913). Fakat Falun Gong gibi gizli dinlerinin ortaya çıkması Çin’li liderlerin tekrar din özgürlüğü ile ilgili düşüncelerini tadil etmelerine sebep olmuştur (Chan, 2004: 58-74). ÇKP Genel Sekreteri Jiang Zemin 2001 yılında; ortaya çıkan bu gizli dinlere karşı geleneksel dinleri ön plana çıkarmak için önemli bir ulusal toplantıda dinlerin toplumu dengelemede yardımcı olduklarını ifade etmek zorunda kalmıştır(Leung,2005). Zemin ifadeleri tamamen politik kâr amacı güden ve aslına bakıldığında da ehven-i şer kabilinden ifadelerdir. Çünkü gizli oluşumlarla uğraşmaktansa geleneksel ve bilinen dinlerin tercih edilmesi meselesi söz konusudur burada. Zemin’in bu tarihi konuşmasından sonra da 2004 yılında ÇKP’nin üst düzey yetkililerine konuşan Ye Xiaowen; uzun süreçte dinin kültürü ve ahlaki sosyalizm için tazeleyen bir rolünün olduğunu ifade etmiştir (Leung, 2005: 895-917).

Bu ve benzeri söylemler her dönemde dünya gündemini belli aralıklarla merşgul etmeye devam etse de Çin’de din özgürlüğü adına atılmış somut adımlara rastlamak neredeyse mümkün görünmemektedir. Çin sürekli sahip olduğu “dağılma ve Batı tarafından asimile edilme korkusu” sayesinde din özgürlüğü konusunda avam ifadeyle bildiğini okumaya devam etmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gelinen nokta itibariyle Çin’de din özgürlüğü konusu ABD Uluslararası Din Özgürlüğü Komisyonu (*The United States Commission on International Religious Freedom USCIRF*)’nun 2013 Yılı Çin’de Din Özgürlüğü Raporu ile özetlenecek olursa ortaya çıkan tablo şu şekilde olmaktadır (Annual Reports, 2015):

Özellikle Tibet’teki Budistler ve Uygur Bölgesi’ndeki Müslümanlar için son derece sıkıntılıdır. Ayrıca büyümekte olan Katolik ve Protestan mezheplerinin din adamları da tutuklanmaktadır. Söz konusu bu mezheplere ait kiliseler zorla kapatılmakta ve Katolik rahipler Vatikan’ın onayı olmadan ÇKP tarafından seçilerek atanmaktadır. Falun Gong ve diğer gruplar “şeytani kültler” olarak adlandırılmakta ve uzun süreli hapiste kalma, işkence ve dinden dönmeleri için zorlama gibi insanlık dışı muamelelere maruz kalmaktadırlar. Çünkü Çin bütün dini faaliyetleri kendisini yıkacak olan birer Batı maşası olarak algılamaktadır. Bundan dolayıdır ki Çin’in dini gruplara karşı en ufak bir toleransı bulunmamaktadır. Özellikle Tibetli Budistlere ve Uygur Müslümanlarına karşı Çin’in çok katı uygulamaları bulunmaktadır. Bu iki grubun kendi fikirlerini yayması, toplantı yapması ve liderleriyle görüşmesi yasaklanmış bulunmaktadır. Ayrıca Çin’de Protestan veya Katolik olduğunu beyan etmeyen yani kayıtlı olmayan binlerce Protestan ve Katolik tutuklanmıştır. Bunlardan bir kısmının yaşayıp yaşamadığı dahi bilinmemektedir. Özellikle Falun Gong üyeleri çok ağır cezai yaptırımlara maruz kalmakta ve bazılarında da ağır işkenceler yapılmaktadır. Yasadışı ilan edilen bu grubun her türlü faaliyeti yasaklanmış bulunmaktadır. Özellikle Tibetli Budistlerin ve Uygur Bölgesi’ndeki Müslümanların dini eğitim almaları, internet aracılığıyla dinlerini neşretmeleri ve liderleriyle görüşmeleri yasaklanmış durumdadır. Çin, devlet politikası olarak sadece Budizm, İslâm, Katolik, Protestan ve Taoizm dinlerini tanımıştır. Bu tanıma ise sadece şeklidir. Bu dinlerin dışındaki bütün dinler ve oluşumlar tehlikeli olarak adlandırılmaktadır. Çin, din özgürlüğü ile ilgili onlarca uluslararası anlaşmaya taraf olmasına rağmen uygulamalarında kesinlikle bu anlaşmaları tanımamaktadır.

ABD Uluslararası Din Özgürlüğü Komisyonu’nun toplam on yedi sayfa olan Çin’de Din Özgürlüğü Raporu’nun muhtasarı yukarıdaki gibidir. Sonuç olarak bakıldığında Çin’in taşımakta olduğu sürekli dağılma korkusu ve Batı’nın kendi içindeki bazı grupları kullanabileceği evhamı; Çin’i din özgürlüğüne düşman bir konuma getirmiştir. Bugün itibariyle ekonomisinin iyi olması bu konuyu örtse bile ileride bu konunun Çin’in başını ağrıtaçağı aşîkârdır.

KAYNAKÇA

- Adam B. (1998) Dinler Tarihi Araştırmaları-II Sempozyumu, 20-21 Kasım 1998, Konya.
- Adam, B. (2000) Yahudilikte Din Kavramı ve Din Anlayışı, ss.129-134, Ankara.
- Alles, D., G., (2005). "Religion (Further Considerations)" md., Encyclopedia of Religion, (Edt., L. Jones), C.: XI, USA: Thomson Gale,
- Balmer, R., Grogerg, L., Mabry, M. (2012). First Freedom: The Fight for Religious Freedom, Publisher: Covenant Communications.
- Barker, E. (2003). "And the Wisdom to Know the Difference? Freedom, Control and the Sociology of Religion." Sociology of Religion 64 (3): 285–307.
- Binat, T. (1977). Milli Kültür Ahlak ve Din. Atatürk Türkiye'si Dergisi, 42: 5-7.
- Çakıroğlu, D. (2008), Çin Ülke Raporu, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi Yayınları, s.2.
- Chan, K. K. (2004). Accession to the World Trade Organization and State Adaptation. In J. Kindopp, & C. L. Hamrin (Eds.), God and Caesar in China: Policy implications of church state tensions (pp. 58-74). Washington, DC: Brookings Institute Press
- Chevalier J. (2000). Din Fenomeni, (Çev. M. Aydın), Konya: Din Bilimleri Yayınları, s.19.
- China Population 2014. <http://worldpopulationreview.com/countries/china-population/>. Erişim Tarihi: 23 Mart 2015.
- Çifçi, O. Z. (2015), Paul Bloom Ve Dini İnançların Ortaya Çıkmasında Evrimsel Rastlantı Tezi. International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/2 Winter 2015, p. 193-212
- Çin Coğrafyası. http://www.cinkultur.com/CIN_HAKKINDA/Cin_Cografyasi/. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2015.
- Çin Halk Cumhuriyeti. <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/cin-halk-cumhuriyeti.htm>. Erişim Tarihi: 25 Mart 2015.
- Definitions of the word "*religion*," and why none are totally satisfactory. http://www.religionandtheology.org/definitions_of_religion.html. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2015
- Diyanet İşleri Başkanlığı, Dini Kavramlar Sözlüğü. <http://www.diyaret.gov.tr /turkish/ diniyayinlar/default.aspx?sayfa=sozluk&id=347>. Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2013.
- Ekşi A., Türker Ali S., Meydan A., Şahan R., Adıyaman K., Özket H. (2012). Din Nedir?. http://static.eba.gov.tr/ekitapftp/temel-dini-bilgiler/0/derskitabi/meb/temel-dini-bilgiler0derskitabi_meb_temel_dini_bilgiler_PR ni0. pdf.
- Evans, C. M. (2002). "Chinese Law and the International Protection of Religious Freedom." Journal of Church and State 44 (4): 749–774.
- Formation of the Chinese Civilization. <http://www.china.org.cn/e-gudai/index-1.htm>. Erişim Tarihi: 17 Nisan 2015.
- Grim, B.J., and Roger Finke. (2011). The Price of Freedom Denied: Religious Persecution and Conflict in the Twenty-First Century. New York: Cambridge University Press.
- http://polaris.gseis.ucla.edu/yanglu/ECC_HISTORY_SUMMARY.htm
- Leung, B. (2005). China's religious freedom policy: The art of managing religious activity. The China Quarterly, 184, 895_913.
- Okumuş, E. (2003), Toplumsal Değişme ve Din, İstanbul: İnsan Yayınları, s.53-54.

Religion is the Opium of the People. <http://www.democraticunderground.com/1002374976>. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2015.

Tümer, G. (1987), Çeşitli Yönleriyle Din, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/773/9864.pdf>

United States Commission on International Religious Freedom, Annual Reports. <http://www.uscirf.gov/reports-and-briefs/annual-report.html>. Erişim Tarihi: 16 Nisan 2015.

Usman, J.O. (2007) "Defining Religion:The Struggle to Define Religion Under The First Amendment and The Contributions and Insights of Other Disciplines of Study Including Theology, Psychology, Sociology, The Arts, and Anthropology", North Dakota Law Review, 83(1): 157.

Uydu, Y. M. (2012). Çin Tarihi, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, s.3.

Yang, F. (2010). "Quantifying Religions in China." Paper presented at the seventh annual conference for the social scientific study of religion in China, Beijing, s.26–27.

Yang, F. (2011). Religion in China: Survival and Revival under Communist Rule. New York: Oxford University Press

Yang, F. (2013) A Research Agenda On Religious Freedom In China, The Review of Faith&International Affairs, 11:2, 6-17,